

चौधरी देवी लाल विश्वविद्यालय, सिरसा

{हरियाणा राज्य विधानमण्डल अधिनियम, 2003 (संख्यांक 9) द्वारा स्थापित}
राष्ट्रीय मूल्यांकन एवं प्रत्यायन परिषद् द्वारा “बी” श्रेणी प्रत्यायित

Know Your Language: Sanskrit (LEVEL - 1st)
(Inter-departmental Add-on Non-Credit Course)
(w.e.f. 2020-21)

संस्कृतभाषां जानीमः (प्राथमिकस्तरः)
(अन्तःविभागीय एड-ऑन नोन-क्रेडिट पाठ्यक्रमः)
(w.e.f. 2020-21)

पाठ्यक्रम के उद्देश्य –

- ❖ संस्कृतभाषा को सामान्य बोल-चाल की भाषा के रूप में समृद्ध करना।
- ❖ संस्कृतेतर विद्यार्थियों में संस्कृतभाषा के प्रति अभिरुचि पैदा करना।
- ❖ संस्कृत के श्रवण, संभाषण, पठन एवं लेखन कौशलों के लिए विद्यार्थियों को तैयार करना।
- ❖ संस्कृत भाषा की समृद्ध ज्ञान परम्परा से अवगत करवाना।
- ❖ विद्यार्थियों के संपूर्ण व्यक्तित्व विकास के लिए।

पाठ्यक्रमः

प्रथमः भागः – श्रवणकौशलम्

- श्रवणं नाम किम् ?
- वर्णमाला।
- पदमाला।
- धातुमाला।
- लघु-संस्कृत-वाक्यानि।
- दीर्घ-संस्कृत-वाक्यानि।
- श्लोकोच्चारणम्।
- मन्त्रोच्चारणम्।
- कथा-श्रवणम्।
- संवाद-श्रवणम्।
- प्रहेलिका।
- संस्कृत-गीत-श्रवणम्।

द्वितीयः भागः – संभाषणकौशलम्

- संभाषणं नाम किम् ?
- शिष्टाचारः।
- परिचयः - मम नाम/भवतः नाम/भवत्याः नाम।

- सः/सा/तत्/एषः/एषा/एतत् ।
- अहम्/भवान्/भवती ।
- आम्/न/किम् ।
- अस्ति/नास्ति ।
- अत्र/तत्र/कुत्र/अन्यत्र/सर्वत्र/एकत्र ।
- षष्ठी-विभक्तिः ।
- सर्वनाम शब्दानां षष्ठी-विभक्तिः ।
- पुरतः/पृष्ठतः/वामतः/दक्षिणतः/उपरि/अधः/अन्तः ।
- इतः/ततः ।
- आवश्यकम्/मास्तु/पर्याप्तम्/धन्यवादः ।
- लट्लकारः ।
- द्वितीया-विभक्तिः ।
- लोट्लकारः ।
- कथम् ? सम्यक् ।
- शीघ्रम् x मन्दम् । उच्चैः x शनैः ।
- सप्तकाराः – किम्, कुत्र, कति, कदा, कुतः, कथम्, किमर्थम् ।
- संख्या ।
- समयः ।
- सप्तमी-विभक्तिः ।
- अपि ।
- अस्तु ।
- अहं न जानामि ।
- यदा/कदा/तदा ।
- अद्य/श्वः/परश्वः/प्रपरश्वः/ह्यः/परह्यः/प्रपरह्यः/इदानीम् ।
- लङ्लकारः ।
- क्तवतुप्रत्ययः ।
- सम्बोधनम् ।

- च ।
- अतः ।
- एव ।
- इति ।
- अस्मि ।
- यदि-तर्हि ।
- तः – पर्यन्तम् ।
- अद्य आरभ्य ।
- कृते ।
- आसीत् - आसन्, आसम् – आस्म ।

- लिङ्गभेदज्ञापनम् – एकः एका एकम् .... ।
- उपसर्गः ।
- लृट् लकार ।
- पञ्चमी-विभक्तिः ।
- कत्वाप्रत्ययः ।
- ल्यप् ।
- चतुर्थीविभक्तिः ।
- अव्ययः ।
- तृतीयाविभक्तिः ।
- सह, विना ।
- अद्यतन, ह्यस्तन, श्वस्तन, पूर्वतन, इदानीन्तन ।
- गत, आगामी ।
- स्म ।
- अभवत् ।
- नूतनम् x पुरातनम् ।
- बहु x किञ्चिद् ।
- दीर्घः x ह्रस्वः ।
- उन्नतः x वामनः ।
- एतादृश, तादृशः, कीदृशः ।
- तुमुन् ।
- किन्तु ।
- निश्चेयन, किल, खलु ।
- बहुशः, प्रायशः ।
- शक्नोति ।
- विशेषण-विशेष्यभावः – उत्तमः बालकः, उत्तमा बालिका, उत्तमं पुस्तकम् ।
- इतः पूर्व – इतः परम् ।
- बहिः x अन्तः ।
- रिक्तम् x पूर्णम् ।
- इतोऽपि ।
- इत्येक्ते ।
- अन्ते । चेत् नो चेत् ।
- वारम् । अस्माकम् । यावत्-तावत् । यत्-तत् । यः – सः । या – सा ।
- तव्यत् – अनीयर् ।
- संभाषण-कौशल-संबन्धिता अन्ये विषयाः – लघुकथा, संवाद, गीत इत्यादि ।

तृतीयः भागः – पठन-कौशलम्

- पठनं नाम किम् ?
- आदर्शवाचनम् ।
- भावपूर्णं वाचनम् ।
- अनुकरणवाचनम् ।
- मौनवाचनम् ।
- पठन-प्रक्रिया ।
- पठन-वेगः ।
- पठनकौशलवर्धनं कथं भवेत् ?
- संस्कृतपत्रिका-पठनम् ।
- पद्य-पठनम् ।
- गद्य-पठनम् ।
- गीत-गायनम् ।
- स्तोत्र-पठनम् ।
- मन्त्र-पठनम् ।
- एकस्य संस्कृतपुस्तकस्य पठनम् ।

चतुर्थः भागः – लेखन-कौशलम्

- लेखनं नाम किम् ?
- लेखनकौशलविकासस्य उपायाः ।
- लेखन-दोषाः तेषां परिहारोपायाः ।
- दैनन्दिनीलेखनम् ।
- कथा-लेखनम् ।
- हास्यकणिका-लेखनम् ।
- प्रहेलिका- लेखनम् ।
- संस्कृतगीत-लेखनम् ।
- श्लोक-लेखनम् ।
- मन्त्रलेखनम् ।
- शब्दकोशलेखनम् ।
- पत्र-लेखनम् ।
- अन्ये लेखनविषयाः ।
- ऐक्यमन्त्रः ।

Note:

- मूल्यांकन का तरीका: सीसीई (सतत पाठ्यक्रम मूल्यांकन)
Mode of Evaluation : CCE (Continuous Course Evaluation)
- एक सप्ताह में न्यूनतम तीन घंटे कक्षाएं संचालित की जाएंगी।
Minimum three hour classes will be conducted in a week.

